

Danina publiczna zakat w krajach muzułmańskich jako przykład praktycznego problemu standaryzacji rachunkowości

Nadesłany: 02.10.17 | Zaakceptowany do druku: 18.12.17

Małgorzata Czerny*, Bartłomiej Juras**

Tematem artykułu jest rodzaj obligatoryjnego podatku (zakat) stanowiącego podstawę gospodarki islamskiej oraz niekompatybilność jego naliczania i odprowadzania z międzynarodowymi standardami rachunkowości. Trudności, jakich nastęrcza zakat w ewentualnym dostosowaniu rachunkowości islamskiej do standardów rachunkowości zachodniej (konwencjonalnej), stanowią jedną z głównych przyczyn, dla których islamski krąg kulturowo-gospodarczy skłonny jest raczej tworzyć własne normy w tym zakresie. W artykule omówione zostały dwa zagadnienia kluczowe dla zrozumienia źródła problemów, jakie stwarza zakat – konieczność przestrzegania zasad rachunkowości (przede wszystkim zasady ostrożności) i kwestie związane z wyceną. Przekładają się one m.in. na obniżoną, z punktu widzenia muzułmańskich interesariuszy, jakość (w sensie użyteczności) sprawozdań finansowych sporządzanych według standardów międzynarodowych.

Słowa kluczowe: rachunkowość, standaryzacja rachunkowości, zakat, islam.

A Public Tribute Zakat in Muslim Countries as an Example of the Practical Problem of Accounting Standardization

Submitted: 02.10.17 | Accepted: 18.12.17

The article concerns a type of obligatory tax (Zakat) that is the basis of the Islamic economy and the incompatibility of its charging and discharging with international accounting standards. The difficulties faced by Islamic accounting in adjusting it to the Western (conventional) accounting standards are one of the main reasons why the Islamic cultural and economic circle is rather inclined to create its own standards in this regard. The article discusses two key issues for understanding the source of the problem that Zakat poses – the need to adhere to the accounting principles (primarily the precautionary principle) and the valuation issues. They result in a lower (from the point of view of Muslim stakeholders) quality (in terms of usefulness) of financial statements prepared in accordance with international accounting standards.

Keywords: accounting, standardization, Zakat, Islam.

JEL: M41, M49

* **Małgorzata Czerny** – dr, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Katedra Rachunkowości.

** **Bartłomiej Juras** – dr, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Katedra Rachunkowości.

Adres do korespondencji: Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Katedra Rachunkowości, Al. Niepodległości 10, 61-875 Poznań; e-mail: malgorzata.czerny@ue.poznan.pl, bartlomiej.juras@ue.poznan.pl.

1. Wprowadzenie

Podejście do kwestii podatkowych stanowi jedną z zasadniczych różnic między ekonomią zachodnią a islamską, znajdując swe odzwierciedlenie w ukształtowaniu lokalnych systemów rachunkowości. Kraje muzułmańskie generalnie należą do tych, w których system rachunkowości podporządkowany jest w dużej mierze względem podatkowym. Spośród stosunkowo nielicznych podatków funkcjonujących w gospodarkach islamskich największe znaczenie ma zdecydowanie zakat. Obok zakazów koranicznych, takich jak riba czy gharar, zakat stanowi jedną z podstawowych norm, na których opierają się gospodarki w krajach muzułmańskich. Jego znaczenie wynika z faktu, że jest to jeden z fundamentów („filarów”) islamu jako religii (drugi w kolejności obowiązek wiernego wymieniony w Koranie, zaraz po obowiązku modlitwy). Słowo „zakat” oznacza prawo wspólnoty muzułmańskiej do nadwyżki indywidualnego majątku wyznawcy islamu. Zakat stanowi zatem formę obowiązkowej daniny należnej uboższym, pobieranej od każdego obywatela/podmiotu państwa muzułmańskiego, który zgromadził bogactwo powyżej pewnego limitu.

Stanowiąc nakaz religijny, a jednocześnie podatek o fundamentalnym dla gospodarki znaczeniu, zakat nastręcza trudności w ewentualnym dostosowaniu rachunkowości islamskiej do standardów rachunkowości zachodniej (konwencjonalnej) i jest jedną z głównych przyczyn, dla których islamski krąg kulturowo-gospodarczy skłonny jest raczej tworzyć własne standardy. Zajmuje się tym mająca siedzibę w Bahrajnie Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI) działająca od 1991 roku. W niniejszym artykule podjęto próbę wyjaśnienia tego stanu rzeczy, tj. wskazania źródeł praktycznych problemów, jakie tworzy fakt obowiązkowego opłacania zakat w kontekście zasad powszechnych w konwencjonalnej rachunkowości Zachodu.

2. Krótka charakterystyka gospodarki i rachunkowości islamu

Model gospodarki, a co za tym idzie rachunkowość islamska i jej standardy bazują na regułach religii muzułmańskiej. Jedną z podstawowych rozbieżności w postrzeganiu konieczności przestrzegania określonych standardów i rozwiązań, ich stanowieniu i dopracowywaniu pomiędzy przedstawicielem świata islamu a Zachodu jest odmienne postrzeganie prawa (Czerny, 2016a). Na Zachodzie przepisy powstają w celu unormowania istniejącej sytuacji, podczas gdy w ocenie muzułmanina to zaistniałe sytuacje należy odpowiednio „kształtować” w celu dostosowania do prawa Bożego, które przez człowieka powinno być ściśle przestrzegane, a co najwyżej odpowiednio interpretowane (Taheri, 2011).

W świecie muzułmańskim ekonomia nigdy nie była traktowana jako oddzielna dyscyplina czy nawet wyodrębniona domena działalności (Taheri,

2011). Gospodarka islamu, niezależnie od konkretnego państwa, zawsze opiera się na trzech podstawowych zasadach (Sadr, 1994):

- wieloaspektowości własności (jej złożoności i niejednorodności),
- limitowanej wolności gospodarczej,
- sprawiedliwości społecznej.

W swym podejściu do zagadnienia własności islam zasadniczo różni się od kapitalizmu i socjalizmu. Społeczeństwo kapitalistyczne opiera się na doktrynie indywidualnej własności prywatnej. Uznaje własność publiczną jedynie wówczas, gdy jest to niezbędne (np. wymaga tego dobro społeczne), a państwową, gdy doświadczenie wskazuje na konieczność nacjonalizacji pewnych gałęzi gospodarki. Socjalizm ze swą generalną zasadą własności społecznej jest całkowitym przeciwieństwem tej koncepcji. W społeczeństwach muzułmańskich żadna z tych doktryn nie znajduje zastosowania – islam akceptuje bowiem realizowanie zasady własności w różnych formach jednocześnie, z rozgraniczeniem na własność prywatną, państwową czy publiczną, lecz bez faworyzowania żadnej z nich (Czerny, 2015a; 2015b). Wynika to z przekonania, że wszelka własność należy jedynie do Boga; człowiek jest zaledwie jej powiernikiem.

Z tytułu dysponowania własnością wynikają zobowiązania wobec innych ludzi i ich praw, tj. właściciel musi wykorzystywać własność w sposób sprzyjający wspólnemu interesowi – nie wolno jej niszczyć czy używać na szkodę publiczną (Jaworska, 2011). Ponadto obowiązuje zakaz obejmowania własnością prywatną bogactw naturalnych (tego, co stworzył Allah) – zatem zarządzanie takimi dobrami, jak woda, minerały, ropa, powinno należeć do rządu. Jego obowiązkiem jest opracowanie mechanizmów pozwalających na czerpanie korzyści z tej własności całemu społeczeństwu (Rahman, 2014; Zaman, 2005). Jednak zakres własności (swobody dysponowania nią) może ulegać zmianom i bywa interpretowany w zależności od potrzeb i okoliczności (Siddiqi, 1981).

Wiąże się to z drugą podstawową zasadą gospodarki islamu, czyli ograniczoną wolnością gospodarczą. Wolność gospodarcza jednostki jest ograniczana przez duchowe, etyczne i moralne wartości wynikające z zasad religijnych. Prawo własności w świetle nauk religijnych islamu może i powinno być ograniczane w interesie publicznym, gdyż sukces jednostki i społeczeństwa zależy od równowagi między potrzebami duchowymi a materialnymi człowieka. Stąd wynika prawo do interwencji państwa poprzez nałożenie ograniczeń na jednostki w celu zabezpieczenia interesu publicznego (Czerny, 2015a).

Wyróżnić można trzy zakazy obowiązujące bezwzględnie muzułmańskie jednostki gospodarcze, a mające swe źródło w prawie szariatu (Czerny, 2016a):

- *riba* (zakaz pobierania odsetek),
- *gharar* (zakaz spekulacji),
- zakaz zaangażowania w wytwarzanie bądź dystrybucję dóbr będących *haram* (objętych zakazem religijnym).

Do powyższych zakazów dodano jeden tylko nakaz – uiszczania zakat, będącego głównym tematem opracowania.

W kontekście realizacji zasady sprawiedliwości społecznej (wzajemnej odpowiedzialności i równowagi społecznej) dopuszczalne są różnice w zamożności, ale nie nadmierne rozwarstwienie społeczne. Etyka w działalności gospodarczej nie jest w gospodarkach islamskich oparta na szeroko pojętym humanizmie, lecz wynika wprost z nakazów religijnych stanowiących o moralności wiernego. Sprawiedliwa dystrybucja dochodów, jako obowiązek spoczywający na państwie muzułmańskim, realizowana jest za pomocą wymienionych powyżej instrumentów takie jak zakat i riba (Czerny, 2015a).

System rachunkowości w krajach muzułmańskich ukształtował się i rozwijał na podstawie powyższych zasad, stąd wynika jego zauważalna odmienność od standardów zachodnich. W skrócie, o odmienności tzw. rachunkowości islamu (pojęcie to nie zostało jak dotąd jednoznacznie zdefiniowane, również przez muzułmańskie środowiska naukowe) (Aljedaibi, 2014) decydują odmienne uwarunkowania kulturowe, w których ten system się rozwinął, a szczególnie religia. Rachunkowość – podobnie jak każda forma aktywności praktykującego muzułmanina – musi być zgodna z zaleceniami i zakazami sformułowanymi w Koranie oraz z mającym swe źródło w hadisach prawem szariatu (Czerny, 2016a). Cechy charakterystyczne dla rachunkowości muzułmańskiej można wyodrębnić w podziale na trzy podstawowe grupy, w zależności od przyjętego kryterium.

W kontekście uwarunkowań ekonomiczno-społecznych rachunkowość islamu wyróżnia (Jaworska, 2011):

- odmienna orientacja prawna – w rachunkowości islamu jest to prawo religijne, w rachunkowości konwencjonalnej zaś prawo świeckie;
- odmienne podejście ekonomiczne – w modelu islamskim makro, w konwencjonalnym – mikro;
- inna koncepcja teoretyczna – w rachunkowości islamu teoria własności, w rachunkowości konwencjonalnej teoria podmiotu;
- odmienne podstawy biznesu – dla ekonomii i rachunkowości islamu bazę stanowi religia, podczas gdy dla gospodarek liberalnych świeckość;
- oparcie działalności gospodarczej na prawie szariatu i Koranie, nie zaś na prawie handlowym;
- brak zauważalnej dychotomii między biznesem a moralnością;
- odmienność głównych celów gospodarowania – w gospodarce islamu to odpowiedzialne zyski, korzyści społeczne, sprawiedliwość społeczna, troska o środowisko naturalne, przy zachowaniu odpowiedzialności „publicznej”, podczas gdy w gospodarce liberalnej jest to w dalszym ciągu przede wszystkim maksymalizacja zysku i indywidualizacja korzyści, a odpowiedzialność ponoszona jest osobiście;
- odrzucenie pojęcia wartości pieniądza w czasie i dopuszczalności oprocentowania.

W odniesieniu do islamskiej sprawozdawczości finansowej i jej odmienności od sprawozdawczości konwencjonalnej jako kryteria odróżniające można wymienić zakres rachunkowości oraz odbiorców informacji, a także identyfikację oraz sposób pomiaru i ujawnień informacji (Jaworska, 2011).

Jeśli chodzi o cele dostarczania informacji, w modelu islamskim zorientowanym na dobrobyt społeczny zadaniem sprawozdań finansowych jest dostarczanie informacji istotnych dla władz i społeczeństwa, z pełną odpowiedzialnością wobec praw i nakazów islamu. W modelu konwencjonalnym zadaniem sprawozdawczości finansowej jest przede wszystkim dostarczanie informacji użytecznych dla podejmowania decyzji przez inwestorów i wierzycieli, przy zachowaniu ogólnej orientacji rynkowej.

W modelu islamskim interesariuszami są państwo, zarządzający i społeczeństwo, natomiast w modelu konwencjonalnym odbiorcami informacji są przede wszystkim kredytodawcy i menedżerowie. Polityka rachunkowości islamskiej jest zorientowana na wartość, w modelu konwencjonalnym zaś na cele. Zasady rachunkowości model islamski postrzega przez pryzmat etyki, zgodnie z przesłaniem religijnym; w modelu konwencjonalnym podejście do zasad rachunkowości jest czysto techniczne, przy zachowaniu wymogów etyki zawodowej (Jaworska, 2011).

Biorąc pod uwagę identyfikację oraz sposoby pomiaru i ujawnień informacji, można wskazać z kolei następujące cechy sprawozdawczości islamu, odmienne od sprawozdawczości konwencjonalnej (Jaworska, 2011):

- w modelu konwencjonalnym identyfikowanymi informacjami są wewnętrzne zdarzenia gospodarcze podlegające pomiarowi pieniężnemu, podczas gdy w modelu islamskim zdarzenia społeczno-ekonomiczne i religijne o charakterze zarówno finansowym, jak i niefinansowym;
- pomiar w modelu islamskim oparty jest na wartości bieżącej, nie zaś na koszcie historycznym;
- przy ustaleniu dochodów model islamski stosuje podejście bilansowe; w modelu konwencjonalnym mamy do czynienia z podejściem przychodowo-kosztowym (rachunek zysków i strat);
- w modelu islamskim mamy do czynienia z pełnym ujawnieniem zdarzeń społeczno-ekonomicznych, podporządkowanym prawu islamu, a w modelu konwencjonalnym ujawniane są wszystkie materialne zdarzenia gospodarcze, przy zachowaniu zasady ograniczoności ujawnień.

3. Zakat a rachunkowość konwencjonalna – praktyczne problemy

3.1. Zakat a zasada ostrożności

Jak już wspomniano na wstępie, kraje islamskie różnią się od zachodnich w podejściu do zagadnień podatkowych. Zasadniczo można zaryzykować twierdzenie, iż w krajach zachodnich podatek traktowany jest jako obciąż-

żenie, którego w miarę możliwości przedsiębiorstwo powinno unikać (co wynika z nastawienia na zys i ocenę efektywności działalności gospodarczej głównie z tej perspektywy). Nikogo nie zdumiewa, że przedsiębiorcy dążą do redukcji obciążeń podatkowych, o ile jest to możliwe w świetle obowiązujących przepisów. Tymczasem w krajach muzułmańskich zakat stanowi formę obowiązkowej „jałmużny” należnej wspólnocie, popartej nakazem religijnym. Daninę tę pobiera i dystrybuuje państwo, realizując tym samym jedną z naczelnych zasad gospodarki islamu, czyli zasadę sprawiedliwości społecznej. W takim ujęciu uchylanie się od opłacania tego podatku lub chociażby próby jego obniżenia postrzegane są jako próby zubożenia wspólnoty (społeczeństwa) i nie mogą być uznane za legalne. Co więcej, z uwagi na nakaz religijny uchodzą za grzech (Rahman, 1997).

Obowiązek zapłaty zakat powoduje szereg problemów dla księgowości, ponieważ zasady, którym podlega ten rodzaj podatku, nie są zgodne z ogólnie przyjętą praktyką rachunkowości (Generally Accepted Accounting Principles – GAAP). Ściślej, problem stanowi niezgodność całej koncepcji zakat z powszechnie uznawaną przez rachunkowość konwencjonalną zasadą ostrożności. Postępując zgodnie z tą zasadą, przy wycenie należy się upewnić, że wartość aktywów i przychodów nie jest zawyżona, a zobowiązania i koszty zaniżone. Jednak zaniżenie wartości aktywów oznacza automatycznie mniejszą należność podatkową. Tymczasem islam zachęca muzułmanów do szczodrości (płacenia jak najwyższych podatków). W związku z tym muzułmańscy księgowi starają się nie zaniżać wartości aktywów i nie zawyżać wartości zobowiązań, co oznacza, że powszechnie nie przestrzegają zasady ostrożności, aby pozostać w zgodzie z nakazami religijnymi.

3.2. Zakat a problem wyceny

System pomiaru wartości w odniesieniu do zakat jest niezwykle istotnym, o ile nie pierwszoplanowym zagadnieniem w rachunkowości islamskiej. Przegląd literatury poświęconej problemom wyceny w rachunkowości islamu skłania do postawienia tezy, że zarówno idea, jak i cały aparat narzędziowy pomiaru powinny być podporządkowane głównie poprawnemu rozliczeniu się z obowiązku zakat (Adamek, 2012), co wynika wprost z roli, jaka jest przypisywana sprawozdaniom finansowym w systemach gospodarczych krajów muzułmańskich. Oczekiwania interesariuszy w głównej mierze skupiają się tu na informacjach pozwalających śledzić i oceniać sposób wywiązywania się przedsiębiorcy z opłacania zakat, w szeroko pojętym interesie społecznym.

Można wskazać kilka przyczyn tego stanu rzeczy. Po pierwsze, nakaz opłaty zakat jest, jak już wspomniano, obok zakazów koranicznych, takich jak riba czy gharar, jednym z fundamentów gospodarek w krajach muzułmańskich. Cały rozwój rachunkowości islamskiej z jej specyfiką od najdawniejszych czasów jest związany z praktyką naliczania zakat, a więc też jego pomiarem. Ponadto jest to wręcz nakaz religijny, co wzmacnia jego obowiązkowość i znaczenie. Konieczne jest zatem stworzenie systemu instru-

mentów, także rachunkowych, który umożliwiłby podmiotom wywiązanie się w należyty sposób z tego obowiązku (Adamek, 2012). Wreszcie, naliczenie zakat wiąże się bezpośrednio z pomiarem aktywów (jest on opłacany od majątku powyżej pewnego limitu). Wartość aktywa, od którego należy opłacić zakat, oscyluje w granicach wartości 85 gramów złota (Rahman, 1997), a jego wysokość to 2,5% salda powyżej limitu, czyli mniej więcej 1/40 dochodów (Jaworska, 2011). Rodzaje aktywów podlegających naliczeniu zakat nadal nie są wyraźnie ustalone. W literaturze wymieniane są „wartość giełdowa aktywów netto” w przypadku przedsiębiorstw i „majątek osobisty” w odniesieniu do osób fizycznych, jednak w środowisku prawników i ekonomistów islamskich trwają nadal dyskusje, co w gruncie rzeczy oznacza bogactwo osobiste w rachunkowości islamskiej i jak definiować dochód, od którego należy jest zakat (Rahman, 1997).

Nie ulega jednak wątpliwości, że zakat w krajach muzułmańskich jest opłacany od nadwyżki aktywów, spełniających następujące kryteria (Rahman, 1997):

- stanowiących rzeczywistą własność firmy (własność rzeczywista oznacza, że dany składnik aktywów jest wolny od jakichkolwiek innych roszczeń),
- znajdujących się w posiadaniu przedsiębiorstwa przez cały rok,
- produktywnych.

Przy czym za aktywa produktywne są uważane (Iqbal i Amerah, 1990):

- środki pieniężne w kasie i na rachunkach bankowych,
- akcje, udziały, obligacje i papiery wartościowe,
- zapasy wyrobów gotowych przeznaczonych na sprzedaż,
- aktywa trwałe (pośrednio, gdyż nie stanowią „nadwyżki aktywów”),
- zysk z wynajmowanych budynków i gruntów,
- należności netto.

Aktywa, które są użytkowane lub konsumowane, takie jak materiały i wyposażenie biurowe lub pojazdy dostawcze, są zwolnione z zakat pod warunkiem, że nie są one przeznaczone do handlu (nie stanowią „towaru”). Również przedmioty użytku codziennego i artykuły szybko psujące się są zwolnione z tej opłaty (Rahman, 1997).

Problemy praktyczne z zakat dotyczą głównie sposobu wyceny należności oraz zapasów. Jeśli chodzi o wycenę należności, zakat płatny jest wyłącznie od należności netto. Przy naliczaniu zakat nie uwzględnia możliwości zaistnienia „należności wątpliwych” i nie tworzy się rezerw na należności nieściągalne (Rahman, 1997). Również zastosowanie się do zaleceń GAAP w wycenie zapasów oznacza dla muzułmańskiego przedsiębiorcy/księgowego wejście w konflikt z lokalnym prawem gospodarczym.

Zgodnie z ogólnie przyjętymi zasadami rachunkowości zapasy powinny być wyceniane według niższej z dwóch wartości: kosztu wytworzenia lub wartości rynkowej. Wartość rynkowa to przeważnie wartość sprzedaży netto, rzadziej zaś wartość nabycia lub wartość odtworzeniowa. W praktyce w wycenie bilansowej stosowany jest najczęściej koszt wytworzenia (Clarke, Craig

i Hamid, 1996)..Dla celów zakat tymczasem, z punktu widzenia prawa islamu, powinna być stosowana przede wszystkim cena sprzedaży. Zdecydowana większość prawników islamskich wskazuje na konieczność odejścia od kosztu historycznego i stosowania aktualnych cen sprzedaży jako podstawy wyznaczania wartości majątku, od którego należy odprowadzić zakat. Wynika to z innego pojęcia roli zasad wyceny w rachunkowości muzułmańskiej, aniżeli ma to miejsce w rachunkowości konwencjonalnej – dobór oparty na pożądanym wpływie społecznym (poprawiający tym samym wycenę), nie zaś na zabezpieczeniu interesów właściciela aktywów (Adamek, 2012; Czerny, 2016b). Wśród ekonomistów można spotkać opinię, że w praktyce niektóre firmy muzułmańskie mogą stosować przy wycenie zarówno koszt historyczny, jak i aktualne ceny sprzedaży, co umożliwi im lepsze dostosowanie się do zawartych kontraktów i obciążeń społecznych. Konieczne są zatem regularne przeszacowania wartości aktywów w celu właściwego i sprawiedliwego naliczenia zakat (Mirza i Badoun, 2000). Spora grupa ekonomistów islamskich twierdzi jednak, że w muzułmańskiej rachunkowości nie ma miejsca na koszt historyczny z uwagi na konieczność zachowania odpowiednich standardów informacyjnych sprawozdań finansowych (Adnan i Gaffkin, 1997).

Standardy AAOIFI odnoszące się do zakat nie uwzględniają możliwości wyceny według wartości godziwej – Financial Accounting Standard nr 9 w paragrafie 2 stwierdza, że podstawa zakat określona jest na wspomnianym już poziomie 2,5% wartości aktywa/inwestycji netto. Zalecana jest też, w paragrafie 5, podobnie jak ma to miejsce ze względu na problem przestrzegania gharar (zakazu spekulacji), wycena według *cash equivalent value* (Majid i Haliding, 2014). Ze względu na nadmierne ryzyko subiektywizmu przy określaniu wartości godziwej trudno przypuszczać, że ten sposób wyceny kiedykolwiek będzie zalecany czy choćby dopuszczalny przez AAOIFI dla celów zakat, właśnie ze względu na czynnik spekulacyjny, stanowczo zakazany prawem szariatu. Postulaty pod adresem tej instytucji sprowadzają się obecnie przede wszystkim do domagania się większej przejrzystości sprawozdań finansowych; dopuszczalność stosowania dla celów wyceny wartości godziwej potraktowana zostanie niewątpliwie jako czynnik dodatkowo zaciemniający obraz faktycznej kondycji finansowej podmiotów gospodarczych i instytucji finansowych.

4. Zakończenie

Zwolennicy upowszechniania Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w odpowiedzi na rosnącą globalizację rynków i gospodarek twierdzą, że standardy te zwiększą porównywalność i zrozumiałość sprawozdań finansowych, pozwolą na oszczędność czasu i pieniędzy, ułatwią tłumaczenie i przyczynią się wydatnie zarówno do zwiększenia wiarygodności samej sprawozdawczości finansowej, jak i zawodu księgowego. Niestety, z punktu widzenia ekonomistów islamskich, większość standardów wynika z praktyki

Stanów Zjednoczonych i jako taka nie przystaje do ekonomii muzułmańskiej, która opiera się na odmiennych zasadach niż ekonomia zachodnia.

U podstaw problemów z dostosowaniem muzułmańskiej rachunkowości i, co za tym idzie, sprawozdawczości finansowej do wymogów rachunkowości konwencjonalnej (angloamerykańskiej, jako że ona stanowi wzorzec dla postępującej standaryzacji rachunkowości) leżą odmiennie wzorce kulturowe, w tym religia, rzutując na ukształtowanie systemu rachunkowości islamskiej. Jego niekompatybilność z powszechnie akceptowanymi zasadami konwencjonalnej rachunkowości dobrze ilustruje zagadnienie opłacania zakat. Oparcie podstaw gospodarek muzułmańskich na tym szczególnym rodzaju podatku tworzy problemy praktyczne dla rachunkowości, gdyby miała być ona prowadzona na zasadach konwencjonalnych (zachodnich). W artykule zostały omówione dwa zagadnienia kluczowe dla zrozumienia źródła problemu, jakie stwarza zakat, a które wiążą się ze sobą – konieczność przestrzegania zasad rachunkowości (przede wszystkim zasady ostrożności) i kwestie związane z wyceną. Przekładają się one m.in. na obniżoną z punktu widzenia muzułmańskich interesariuszy jakość (w sensie użyteczności) sprawozdań finansowych sporządzanych według standardów międzynarodowych.

Sprawozdanie finansowe islamskiego przedsiębiorstwa powinno zawierać informacje o wysokości należnej i faktycznej opłaty zakat, metodzie naliczenia (Rahman, 2007). Znaleźć się tam musi informacja o orzeczeniu religijnego organu nadzoru (w przedsiębiorstwach muzułmańskich powszechnie funkcjonują tzw. Shariah Supervisory Boards) odnośnie zgodności pomiaru i rozliczenia się z zakat przez dane przedsiębiorstwo z zasadami szariatu, a także o zobowiązaniach spółek zależnych z tytułu zakat. Sprawozdanie finansowe powinno zawierać również informacje o zakat należnym od inwestycji kapitałowych i innych rachunków inwestycyjnych. Tęgo rodzaju informacji, kluczowych z punktu widzenia potrzeb muzułmańskiego interesariusza, w konwencjonalnym sprawozdaniu brak.

Bibliografia

- Adamek, J. (2012). *Kulturowe uwarunkowania rachunkowości w świetle założeń i praktyki rachunkowości islamskiej i chińskiej*. Warszawa: CeDeWu.
- Adnan, M.A. i Gaffikin, M. (1997). *The Shariah, Islamic Banks and Accounting Concepts and Practices*. Referat wygłoszony na Accounting Commerce and Finance: The Islamic Perspective International Conference, Sydney.
- Aljedaibi, T. (2014). *Fair Value Measurement and Islamic Financial Institutions: The Shariah Perspective and The Case of Saudi Banks*. Niepublikowana praca doktorska, Royal Holloway University of London. Pozyskano z: [https://pure.royalholloway.ac.uk/portal/en/publications/fair-value-measurement-and-islamic-financial-institutions-the-shariah-perspective-and-the-case-of-saudi-banks\(87b81f60-a634-49be-8a55-c91c0de31a7-a\).html](https://pure.royalholloway.ac.uk/portal/en/publications/fair-value-measurement-and-islamic-financial-institutions-the-shariah-perspective-and-the-case-of-saudi-banks(87b81f60-a634-49be-8a55-c91c0de31a7-a).html) (25.06.2015).
- Clarke, F., Craig, R. i Hamid, S. (1996). Physical Asset Valuation and Zakat: Insights and Implications. *Advances in International Accounting*, (9).

- Czerny, M. (2015a). Wpływ zasad religijnych islamu na sprawozdania finansowe – zarys problemu. W: A. Kamela-Sowińska (red.), *Teoria i historia rachunkowości*. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.
- Czerny, M. (2015b). Specyfika islamskiej sprawozdawczości finansowej. W: Z. Głodek i M. Trocka (red.), *Wybrane problemy z rachunkowości i sprawozdawczości finansowej*. Gorzów Wielkopolski: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jakuba z Paradyża.
- Czerny, M. (2016a). Wpływ zasad religijnych na ukształtowanie systemu rachunkowości. *Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym*, 19(2), <http://dx.doi.org/10.18778/1899-2226.19.2.08>.
- Czerny, M. (2016b). Wartość godziwa w rachunkowości islamu. *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, (147).
- Iqbal, Z. i Amerah, M. (1990). *Public Finance in Islam*. Lahore: Readers Publishers.
- Jaworska, E. (2011). Specyfika rachunkowości islamskiej. Wybrane zagadnienia. *Finanse, rynki finansowe, ubezpieczenia. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, (32).
- Majid, J. i Haliding, S. (2014). The Critical Aspect on Fair Value Accounting and Its Implication to Islamic Financial Institutions. *Al-Iqtishad*, VI(2), <http://dx.doi.org/10.15408/ijies.v6i2.1236>.
- Mirza, M. i Baydoun, N. (2000). Accounting Policy Choice in AlRiba-Free Environment Accounting. *Commerce & Finance: The Islamic Perspective Journal*, 4(1 & 2).
- Sadr, M.B. (1994). *Iqtisaduna (our economic)*. Teheran.
- Siddiqi, M.N. (1981). *Muslim Economic Thinking: A Survey of Contemporary Literature*. United Kingdom: The Islamic Foundation.
- Rahman, S. (1997). *Islamic Accounting Standards*. Pozyskano z: <http://www.ifew.com/insight/13036mon/acstnds.htm> (2014.12.04).
- Rahman, A.R.A. (2007). Pre-Requisites for Effective Integration of Zakat into Mainstream Islamic Financial System in Malaysia. *Islamic Economic Studies*, 14(1 & 2).
- Taheri, M.R. (2011). *The Basic Principles of Islamic Economy and Their Effects on Accounting Standards-Setting*. Pozyskano z: <http://www.docstoc.com/docs/166485067/The-basic-principles-of-Islamic-economy-and-their-effects-on-accountingstandards-setting> (2014.12.03).